

Begrebet oprindelige rettigheder

Historisk baggrund og retlig praksis i Nordamerika

af Douglas Sanders ved Jens Brøsted

Da den norske regering i efteråret 1979 besluttede at udsætte anlægsarbejdet på vandkraftprojektet for Alta-Kautokeino vandløbet i Finmarken, skabte det en ny opmærksomhed i Norden om urbefolkningernes – Den fjerde Verdens – livssituation og retsstilling. Udsættelsen skete ikke med den norske regerings gode vilje, men blev fremtvunget af en demonstration ved det såkaldte nulpunkt ved Stilla, hvor anlægsmaskinerne gennem flere måneder fysisk blev forhindret i at starte arbejdet – og denne demonstration blev senere forstærket ved en samisk sultestrejke foran Stortinget i Oslo. I Norge skabte begivenhederne stærke indrepolitiske spændinger, som endnu giver politiske tømmermænd: udførelsen af lovlige, demokratiske beslutninger var blevet forhindret ved demokratisk civil ulydighed.

Efter anlægsarbejdet var udsat, blev der på Tromsø Museum, Tromsø Universitet, arrangeret et forskningsseminar »Urbefolkningens rettigheder – hvad med norsk retspraksis« i dagene d. 7.–8. november med deltagelse af bl. a. den canadiske ekspert i urbefolkningsret, Douglas Sanders, der er professor ved det retsvidenskabelige fakultet ved University of British Columbia i Vancouver. Ved konferencen talte Douglas Sanders om »begrebet oprindelige rettigheder – historisk baggrund og retlig praksis i Canada.« Hovedparten af professor Sanders fremstilling gengives her i direkte citat baseret på båndudskrift. Enkelte mindre fyldord og kortere passager, som ikke bidrog grundlæggende til sagsfremlæggelsen, er her udeladt, men fremstillingens form af en tale er ellers bevaret. Endvidere er nogle afsnit af mere speciel art gengivet i referat.

Et formøde for seminaret blev afholdt på Oslo Universitet d. 5.11.79: Urbefolkningens ret til land – samernes rettigheder.

Professor Douglas Sanders Fot.: Jens Brøsted.
på formødet i Oslo den 5. november 1979.

Begge møder, men særlig seminaret i Tromsø, var velbesøgt af repræsentanter for regering og retsvæsenet, herunder en vicestatsminister, regeringsadvokaten (dvs. statens procesfuldmægtige) og et medlem af højesteret. Panelsammensætningen og de mange indbudte observatører med taleret og forsamlingen iøvrigt førte til gode muligheder for en dybtgående diskussion, som det desværre ikke kan lade sig gøre at referere her. De samlede forhandlinger fra konferencen, som også vil kunne have interesse i grønlandsk sammenhæng, vil imid-

lertid blive udgivet af Universitetsforlaget, hvortil interesserede må henvises.

Som følge af konflikten om vandkraftudbygningen og af seminarets behandling af samiske urbefolkningsrettigheder, vil den norske regering i løbet af sommeren 1980 nedsætte bl. a. et udvalg, som skal undersøge problemerne omkring samiske rettigheder (sameretsudredningen). Udvalgets mandat er for tiden til høring hos de samiske organisationer m.m.

For grønlandsinteresserede er den norske behandling af problemerne omkring oprindelige rettigheder en interessant parallel til behandlingen heraf i hjemmestyrekommissionen og de politiske konflikter omkring kommissionen.

Douglas Sanders fremhævede i sin indledning, at de dramatiske begivenheder ved vejblokeringen i Alta og sultestrejken i Oslo måtte ses på linje med mange andre demonstrationer indfødte folk havde gennemført rundt om i verden, f. eks. besættelserne af Alcatraz og Wounded Knee. Til Douglas Sanders række af eksempler kunne man føje besættelsen af grønlandsministeriet i 1975:

I alle disse tilfælde har der været en grundlæggende frustration hos de indfødte folk. Det har i deres erfaring været vanskeligt blot at få storsamfundet til at erkende deres eksistens og forstå, hvad det havde gjort imod dem; og det er denne form for skuffelser, som synes at ligge bag brugen af denne slags aktioner og demonstrationer. Det er derfor min opfattelse, at kampformerne brugt overfor Alta-Kautokeino projektet kun kan forstås i en større sammenhæng med spørgsmålet om de oprindelige folks position i samfundet og spørgsmålet om de oprindelige folks rettigheder.

En af folkerettens kilder er – ifølge Den internationale Domstols statut – de almindelige retsgrundsætninger, som er anerkendt af de civiliserede stater. Det vil derfor være passende at spørge, om der eksisterer nogle sådanne almindelige retsgrundsætninger, som medfører at de

forskellige stater burde anerkende nogle rettigheder for urbefolkninger. Der er også den folkeretlige retsdoktrin om folkenes selvbestemmelsesret, som senest er blevet fremsat i konventionen om borgerige og politiske rettigheder og konventionen om økonomiske, sociale og kulturelle rettigheder. Det er således passende at spørge, om princippet om folkenes selvbestemmelsesret betyder, at oprindelige folk som har deres egen kultur og tradition har vis ret til selvbestemmelse i en form for selvstyre.

Lad mig først tale om den historiske udvikling i anerkendelsen af oprindelige rettigheder og derefter om den aktuelle praksis i spørgsmålet i de vestlige, industrialiserede stater.

Spørgsmålet om indianernes rettigheder i Amerika diskuteredes heftigt i Spanien og Portugal i det 16. århundrede. Bartholomé de las Casas havde med ubarmhjertig detalje beskrevet det folke mord, som havde været en del af den spanske kolonisation i Vestindien. Franciscus de Vittoria, der betragtes som en af stifterne af den moderne folkeret, behandlede i Spanien alle de fundamentale argumenter, som var blevet fremført imod forestillingen om oprindelige rettigheder. For det første havde Spanien argumenteret med at paven havde opdelt Verden mellem Spanien og Portugal og hvordan kunne indianerne så forsvare at de havde rettigheder, som paven allerede havde disponeret over? Franciscus de Vittoria svarede, at paven kun kunne give, hvad paven besad; han kunne ikke afsætte kongerne i Europa eller give deres land til andre og på samme måde fandt det samme princip anvendelse på

regenterne i den nye verden. Og hvis en engelsk sagfører skulle hævde at det engelske retssystem, som er herskende i Canada, ikke anerkender oprindelige rettigheder for befolkningerne, så er det logisk at spørge, hvorfor det skulle være engelsk ret, der alene skal definere spørgsmålet. Der er i virkeligheden to retssystemer involveret: et engelsk system og et indiansk system, og at nægte at der er to systemer er at skabe en fiktion eller en forvrængning af virkeligheden.

Det næste argument som Vittoria behandlede var påstanden om at indianerne var hedninge, og at de af den årsag ikke kunne have nogen rettigheder. Han svarede meget enkelt, at kætterne i Europa blev anerkendt som værende i stand til at besidde ejendomsret, og at det derfor ikke var noget argument mod indianerne, at de ikke var kristne.

For det tredje blev det hævdet, at indianere i bund og grund var uciviliserede og faktisk temmelig dumme og ikke i stand til at besidde rettigheder. Uden at gøre indianerne til forrykte, svarede Vittoria enkelt nok, at de ikke forekom at være mere dumme end nogen af de spanske bønder, og at de spanske bønder var i stand til at besidde ejendomsrettigheder. Ud fra et simpelt lighedsbegreb og upartiskhed var dette derfor heller ikke noget argument. Kort sagt, det forhold at indianerne havde et anderledes retssystem, og at de havde en anden religion og en anden kultur kunne ikke tjene som begrundelse for at nægte at de var selvstyrende og at de var ejere af deres landområder. Og det princip blev etableret. I 1537 vedtog Pave Poul d. III i en pavelig bulle, *Sublimis deus*, at indianerne

i sandhed er mennesker og frit og berettiget kan og skal kunne nyde deres frihed og besiddelsen af deres ejendom. Skulle det modsatte ske, skal det være ugyldigt og uden virkning.

Dette blev en etableret doktrin og den omtalte bulle blev genudstedt af paven i 1639. Principperne blev optaget i spansk og portugisisk lovgivning. Men de lokale kolonister i de portugisiske og spanske områder modsatte sig i praksis lovenes anvendelse og tog til sidst magten over staterne i Central og Sydamerika ved revolutionerne først i det 19. århundrede. Som følge heraf har historien i Latinamerika været tragisk. Men den intellektuelle arv har været klar. Diskussionerne i det 16. århundrede viser, at hvis vi stiller os ansigt til ansigt med de filosofiske og juridiske spørgsmål, så er det nødvendigt at anerkende de oprindelige folks rettigheder.

I det 17. århundrede etablerede franskmænd, hollændere, svenske og englændere kolonisamfund i Nordamerika. Den svenske koloni, som var en af de mindste koloniaktiviteter på Delaware-floden, indledtes i 1638. Den svenske koloni købte jord fra indianerne før bosætningen blev etableret. Hollændernes normale praksis nær ved i den samme periode var at anerkende indianernes rettigheder og formelt at købe indianernes områder. Det kan ikke påstås, at forestillingen om oprindelig ejendomsret kun var et begreb englænderne havde. Det kan i virkeligheden være, at englænderne kopierede mønstret med at købe indianske rettigheder fra svenskerne og hollænderne. Tyskerne og franskmændene anerkendte indfødte jordrettigheder i Oceanien og i

Panelet ved formødet i Oslo. Fra venstre til højre: prof. Gudmund Sandvik, Oslo (retshistorie), højskolelektor Odd Mathis Hætta, Alta, Marét Sára, Karasjok (repr. for Nordisk Sameråd), prof Vilhelm Aubert, Oslo (sociolog), førsteamanuensis Harald Eidheim, Oslo (socialantropolog og Jon Bjørneby, Oslo (Utenriksdepartementet). Fot.: Jens Brøsted.

dele af Afrika. Det er med andre ord ikke muligt at sige, at anerkendelsen af oprindelige rettigheder er en særhed ved blot et eller to retssystemer. *Alle retssystemer* anerkender oprindelige rettigheder, selv om de aldrig har været fuldstændig konsekvente.

Hvorfor var der en sådan anerkendelse. Det er sikkert og vist, at spørgsmålet i det 17. århundrede ikke blev diskuteret på den samme filosofiske måde ud fra grundlæggende principper, som det var blevet det i den spanske kolonisationsperiode. Jeg tror at anerkendelsen afspejler en fælles virkelighed: alle juridiske systemer begyndte med at sætte besiddelse af jord lig med ejendom af jord; begreberne var de samme. Så udviklede

retssystemerne en teori om at besiddelse af jord var et enkelt tegn på ejendomsret. Først relativt sent i historien er de to begreber blevet fuldstændig adskilt. Og når kolonimagterne fandt landområder i de indfødte folks ubestridte besiddelse, så var det den logiske konklusion inden for de europæiske retssystemers egen logik, at stammerne ejede dette land. Denne simple logik kunne kun forkastes, hvis kolonimagterne faktisk løj om virkeligheden og nægtede, at der var en klar form for indfødt besiddelse af landet. Der var også forsøg på at beskrive urbefolkningers land som ejerløst eller for at bruge det latinske udtryk, som blev bugt: terra nullius. Det begreb var i bedste fald en fiktion, og det er endelig ble-

vet forkastet af Den internationale Domstol i 1975 i et responsum om Vestsahara.

I Nordamerika anerkendte kolonimagterne de indianske stammers ejendomsret ved at købe jord. Efterhånden vandt begrebet oprindelig ejendomsret til landet endnu klarere anerkendelse i det juridiske system. Den kongelige kundgørelse af 1763 (The Royal Proclamation) og Nordvest vedtægten af 1787 (North West Ordinance) ses i Canada og USA som *magna charta*'er for indianske rettigheder på tilsvarende måde, som Lappekodicillen af 1751 ses som et *magna charta* for samiske rettigheder i Sverige og Norge.

Med tiden opstod der i Nordamerika retssager over spørgsmålene vedrørende oprindelige rettigheder. I 1820'erne udviklede De forenede Staters højesteret tre grundlæggende doktriner med hensyn til de indianske stammers status og deres rettigheder til land. Den første var, at de indianske stammer havde en ret, en juridisk ret til deres landområder. USA's højesteret begrundede dette i folkeretlige principper. For det andet definerede højesteretten stammerne som politiske enheder. Den definerede ikke stammerne som uafhængige nationer, men udviklede i stedet en ny sprogbrug og omtalte dem som afhængige, indre nationer; men de var separate politiske samfund og blev anerkendt som sådan af domstolen og senere i De forenede Staters Lovgivning. Som separate politiske samfund havde de logisk nok, og dét fremhævede domstolen, visse rettigheder til selvstyre, som kun begrænsedes af den nye koloniale situation, de befandt sig i. Disse rettigheder er ikke blevet ophævet gennem USAs

lovgivning og de består i det mindste i en begrænset form til den dag i dag. For det tredje fandt domstolen, at der påhvilede USA en juridisk forpligtelse til at respektere og beskytte indianske rettigheder. Dette er oprindelsen til doktrinen om formynderskabs- eller beskyttelsesforpligtelsen. Disse begreber blev senere anvendt på mandatsystemet under Folkeforbundet og formynderskabsområder under FN.

Der har ligeledes været retssager i Canada, og i 1898 fandt den højeste appelinstans for Canada at indianske stammer har juridiske rettigheder til deres landområder under henvisning til den kongelige kundgørelse fra 1763. Der har været andre retssager fra New Zeeland, Rodesia og Nigeria, som har behandlet spørgsmålene om oprindelige rettigheder. Det er således almindeligt for koloniale retssystemer i det mindste teoretisk og formelt og ofte også i praksis at indrømme at oprindelige folk har juridiske rettigheder til deres land. Men selv dette princip medførte en endnu mere vidtgående påstand fra europæernes side: påstanden om at spørgsmålet om oprindelige rettigheder skulle afgøres af dem og ikke efter de indfødte folks retssystemer. De europæiske stater hævder med andre ord suverænitæt over urbefolkningerne på trods af det faktum, at urbefolkningerne har været uafhængige. For mig er det slående, at intet europæisk juridisk system har forklaret den påstand om suverænitæt på tilfredsstillende vis. En moderne skribent har beskrevet 5 teorier, som har været anvendt af de europæiske magter for at retfærdiggøre suverænitætshævdelserne:

Den første er pavens bevilling, som vi allerede har diskuteret.

Den anden er doktrinen om forudgående opdagelse, hvilket selvfølgelig er en doktrin om opdagelse forud for andre europæiske magter, ikke forud for urbefolkningen.

For det tredje vedvarende besiddelse.

For det fjerde, den indfødte befolknings frivillige godkendelse af kolonimagtens suverænitet.

For det femte, væbnet erobring.

Der er en ganske omfattende litteratur, som diskuterer disse teorier, og jeg har ikke til hensigt at behandle dem detaljeret, men vi kan sige, at ingen af disse teorier efter en omhyggelig undersøgelse giver nogen tilfredsstillende forklaring på påstanden om jurisdiktion. For mig er det overraskende, at det canadiske retssystem ikke har nogen forklaring på erhvervelsen af suverænitet over indianere og inuit.

Det er foruroligende, at De forenede Staters højesteret udtrykkeligt har sagt, at den ikke kunne udfordre, det, man kaldte „de løse påstande“, som lå bag USA's suverænitet. Retten sagde, at historien faktisk var en historie med fredelig bosætning af europæere, men at den var blevet omfortolket til en teori om erobring. USA's højesteret sagde med andre ord: De forenede Staters suverænitet var enten baseret på fejlagtigt princip eller en forsætlig fiktion. Højesteretten sagde, at eftersom dens myndighed stammede fra det koloniale system, så kunne den ikke udfordre disse „løse påstande“ eller fiktioner, som lå bag USA's suverænitet, men den kommenterede virkeligheden og de anvendte juridiske fiktioner

på samme måde som jeg har gjort. Eller for at bruge endnu et eksempel, så forekommer det overraskende, at det først er i dag, at den australske regering er begyndt at diskutere udformningen af en politisk traktat med urbefolkningen for at etablere de grundlæggende forhold mellem den oprindelige befolkning og europæerne, som nu har været der i 150 år.

Vi har anerkendt indianske, oprindelige rettigheder og har igennem den proces anerkendt stammerne som politiske enheder. Men efterhånden som de europæiske kolonisters magt blev større og større, hæftede vi os mindre og mindre ved spørgsmålene om indiansk ejendom og politiske rettigheder. Vi gjorde alt, hvad vi kunne for at marginalisere de indianske folk, vi angreb deres kultur gennem skolerne, vi isolerede dem fra arbejde, vi diskriminerede i den offentlige og i den private sektor af vort samfund, og alt mens vi gjorde dette, forventede vi, at indianerne skulle blive integreret i det canadiske og det amerikanske samfund. Vort tryk mod det indianske samfund var så stort, at den indianske selvrespekt næsten døde. Det er kun indenfor de sidste 20 år, at indiansk stolthed er vokset frem igen, og vor intolerance mindsket. I denne sidste korte periode har vi i Canada været nødt til at begynde forfra i opbygningen af meget af vores viden om de indiansk-hvide forholds historie og prøve at opnå en mere objektiv forståelse af det canadiske samfund.

Lad mig nu tale en smule om den nuværende praksis i disse spørgsmål i de vestlige industrialiserede lande.

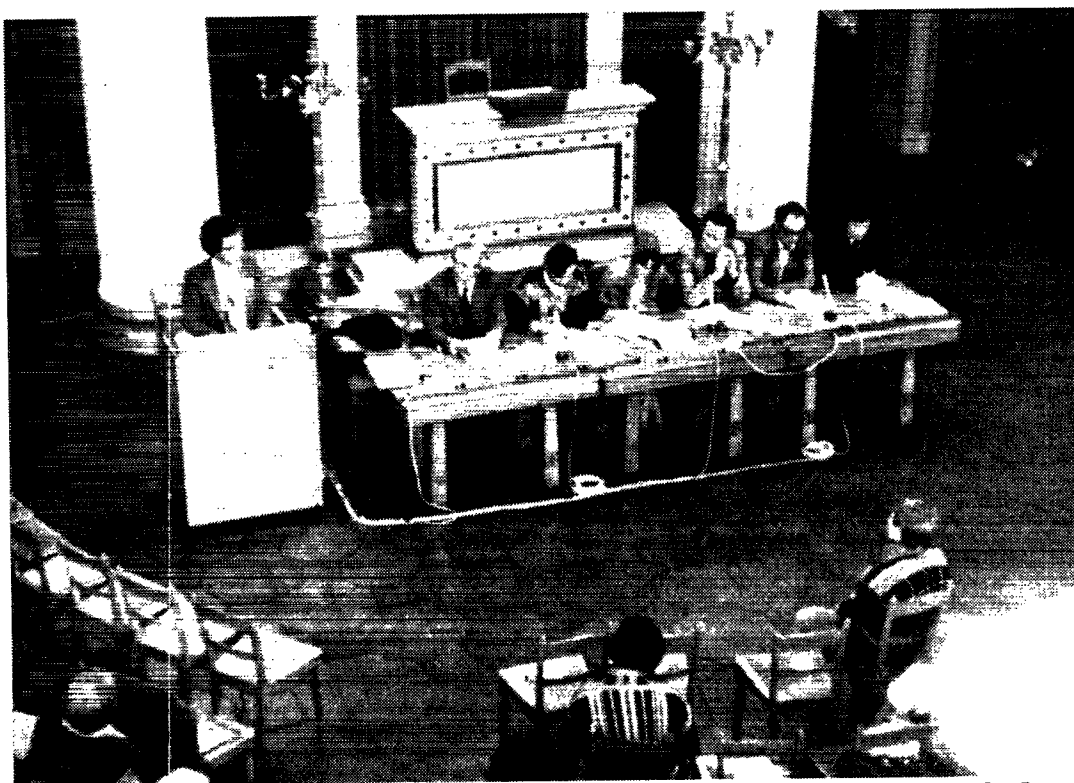
I 1947 erkendte USA, at det ikke generelt havde respekteret de indianske

folks landrettigheder. Det oprettede et organ, kaldet Den indianske retskravs Kommission (Indian Claims Commission), for at afklare disse sager. Når jeg ser tilbage på det, er det min opfattelse at Den indianske retskravs Kommission blev bygget på grundlæggende fejlagtige forestillinger, når det drejede sig om at afklare de pågældende spørgsmål. Kommissionen skulle simpelt hen bilægge indianske krav på landområder ved en opgørelse i kontanter, men i den proces skulle der hverken anerkendes eller gives yderligere landområder tilbage til indiansk brug. Hovedidéen var i virkeligheden at bilæggelsen af kravene ville hjælpe med at opnå en langsigtet målsætning med en assimilation af de indianske folk. I årenes løb har Den indianske retskravs Kommission brugt millioner og atter millioner af dollars på indianske retskrav. Men da indianerne vandrede til Washington i en demonstration, som blev kaldt „I sporet af de brudte Traktater“, og fysisk besatte lokalerne til Kontoret for Indianske Anliggender i Washington – det skete tidligt i 70'erne – så krævede de alligevel, at der blev oprettet en metode i USA til at afklare indianske retskrav. På det tidspunkt havde Den indianske retskravs kommission eksisteret i over 20 år, men den havde været en så eftertrykkelig fiasko, at det er, som om den aldrig var blevet oprettet.

I 1950'erne bekæmpede indianerne i De forenede Stater aktivt en politisk målsætning hos forbundsregeringen, som i Nordamerika beskrives som en ophævelsespolitik. I 1969 indførte den canadiske regering også en ophævelsespolitik. Hensigten med ophævelsen var at bringe alle

særlige juridiske rettigheder for indianske folk til ophør ud fra en antagelse af, at en moderne demokratisk stat bør fungere på grundlag af en fuldstændig ligestilling mellem de individuelle borgere inden for nationalstaten. Ophævelsespolitikken i Canada og USA var en lige så stor fiasko som Den indianske retskravs Kommission. Den var baseret på den vildfarelse, at der kun var ét politisk samfund indenfor de canadiske og amerikanske nationalstater, og i virkeligheden var der mange. Lighed som et politisk begreb skulle have sigtet på lighed mellem disse politiske samfund. Hvis lighed kun betyder lighed mellem individer, så er begrebet ikke noget neutralt begreb men et princip, der er fjendtligt overfor særskilte politiske samfunds eksistens. De indianske folk i Canada og USA kæmpede imod ophævelsespolitikken og den forudindtagne opfattelse af lighed, som jeg er bange for at regeringerne hævdede – og de vandt. Idag forkaster begge regeringer officielt ophævelsespolitikken og assimilation.

I 1971 vedtog De forenede Staters kongres land claims loven for Alaska. Ifølge denne lov overdroges store landområder og nærværd 1 milliard dollar i erstatning til indfødt kontrollerede korporationer i Alaska. Det skete på grund af oliefundene i Nordalaska. Det var ikke blot et udtryk for velvilje hos den amerikanske regering; men afspejlede den juridiske og politiske nødvendighed af at beskæftige sig med de indfødte ejere af de naturgivne ressourcer i Alaska. Lovbilæggelsen for Alaska var dramatisk, men den ses idag som sandsynligvis utilstrækkelig. Den beskæftigede sig

Douglas Sanders: »Med mindre de rigtige elementer er medtaget i en bilæggelse af en urbefolknings retskrav – ikke blot spørgsmålene om ejendomsret men også spørgsmålet om politisk status, om politisk magt, så er det usandsynligt, at løsningen vil blive vellykket. Så må de laves om.« Fot.: Jens Brøsted.

ikke med det langsigtede spørgsmål om det politiske forhold mellem Alaskas indfødte og det amerikanske storsamfund. På mange måder forsøgte kongressen at gennemføre en version af ophævelsespolitiken med en større pris skrevet på og en bunke land oven i. Idag er det klart, at bilæggelsen ikke fungerer, og at den snart må revideres.

Formålet med at diskutere Den indianske retskravs Kommissions fiasko, og det der ser ud til at være Alaska bilæggelsens aktuelle svigten, er at antyde, at med mindre de rigtige elementer er medtaget i en bilæggelse af retskrav – ikke blot spørgsmålene om ejendomsret – men også spørgsmålet om politisk status, så

er det usandsynligt, at de vil blive vellykkede i virkeligheden, og så er de nødt til at laves om.

I 1974 sagde Cree indianerne og inuit i det nordlige Quebec i Canada ja til en bilæggelse af deres land claims. Også her er der en historie med ressource udvikling i baggrunden, i dette tilfælde et større projekt med udvikling af vandkraft på indianske landområder. Bilæggelsen gav indianerne og inuit penge, jord, særlige juridiske rettigheder og særlige politiske rettigheder. Det var efter min opfattelse en korrekt model i den forstand, at den både beskæftigede sig med spørgsmålet om rettigheder til landet og med spørgsmålet om politisk

magt. I den del af Canada er der således i dag indianske og inuit kontrollerede styrende organer så vel som ressourceejende institutioner, som er i indiansk og inuit besiddelse. Vi er stadigvæk ikke sikre på, om den bilæggelse vil blive fuldstændig vellykket, men der er visse sprogretigheder, som er en del af aftalen, og de er allerede blevet efterprøvet politisk i Canada og er blevet opretholdt.

I 1976 gennemførtes der en bilæggelse af indfødte retskrav i nordterritoriet i Australien – også her var der ressource-spørgsmål, minedrift og herunder det aktuelle spørgsmål om uranudvinding. En del af bilæggelsen medførte oprettelsen af to urbefolkningslandsråd – som de kaldes – med omfattende politisk myndighed over landområderne i Nord Territoriet. Det var et afgørende skridt mod virkelig selvbestemmelse for urbefolkningen.

I 1977 afgav dommer Berger i Canada en officiel rapport til vores regering om et af regeringen fremmet forslag om en rørledning for naturgas, som skulle gå gennem Dene indianernes traditionelle territorier i Nordvest Territorierne i Canada. Dommer Berger sagde, at ingen rørledningskulle føres gennem området, førend de indianske folks retskrav til området var blevet afklaret. Han så en bilæggelse, som behandlede hvad han kaldte en social kontrakt med det indianske folk og euro-canadierne, og han har efter min opfattelse givet den bedste beskrivelse af de politiske spørgsmål i sagen, som nogen ikke-indfødt person har præsteret i Canada. Efter hans synspunkter måtte der være nogle grundlæggende forestillinger om lighed mellem folk for

at opbygge et forhold mellem dem i dette grænseområde for den canadiske kolonisation. Berger-rapporten bliver ikke set som en radikal rapport i Canada i dag. Det Nationale Energiråd, som er et afgørende administrativt organ under forbundsregeringen i Canada, tilsluttede sig dommer Berbers anbefalinger, og den canadiske regering har accepteret rapporten og foreslået en helt anden rute for rørledningen.

Douglas Sanders nævnte herefter to nyere eksempler fra Canada.

For det første, at den ny konservative regering (væltet i december 1979) for sit valg havde lovet at overdrage off-shore ressourcerne i havområderne til regeringerne i kystprovinserne. I oktober udtalte premierministeren, »at overdragelsen ville finde sted, men« fremhævede udtrykkeligt, »at spørgsmålene om indfødte krav på ressourcerne måtte afklares først.« Sanders hensigt med at nævne dette var at vise, at det ikke var et spørgsmål om partipolitik; spørgsmålene om indfødtes rettigheder rejser ensartede problemer for alle de politiske partier i Nordamerika. »Jeg tror, det er et udtryk for et vist fremskridt i Canada, at demonstrationer ikke var nødvendige for at tvinge regeringen til at fremsætte en sådan udtalelse«. Indfødte retskrav betragtes nu som en fast bestanddel af de politiske spørgsmål i det canadiske samfund.

I Canada har vi gennem de senere år diskuteret spørgsmålet om en ændring af vores forfatning. I en større rapport til regeringen om forfatningen blev det sidste år sagt, at der burde finde forhandlinger sted med de indfødte folk i Canada for at sikre, at forfatningen på en dækkende måde afspejler deres særlige stilling indenfor det canadiske samfund. Spørgsmålet var ikke, om der skulle være en særstilling eller ej, og det var heller ikke et spørgsmål om, hvorvidt forfatningen skulle foreskrive denne særlige status eller ej. Det var et spørgsmål om, på hvilken måde forfatningen skulle give

bestemmelser for de indianske og inuit folkets særlige status i Canada. I sidste måned (okt. 79) aftalte premierminister Clark at financiere en Canadisk-Indiansk Forfatningskommission. Idéen med en kommission var blevet bragt frem af Det nationale indianske Broderskab i Canada (National Indian Brotherhood of Canada) og den vil blive fuldstændig kontrolleret af denne organisation. Kommissionen vil afholde høringer, vil forestå forskning, og den skal udforme detaljerede indianske standpunkter med hensyn til forfatningen.

I det følgende vendte Sanders opmærksomheden mod mere specielle problemer i det samisk-norske forhold: spørgsmålene om hvordan man definerer en same og udskiller et samisk territorium. Overfor antydningen af at disse tekniske problemer var så vanskelige, at ethvert forsøg på at løse dem ville blive stift og upraktisk (at man derfor hellere skulle lade være), fremstillede Sanders især de meget fleksible og formålstjenlige regler i New Zealand omkring maoriernes rettigheder til deres landområder og deres muligheder for politisk indflydelse gennem særlige maori repræsentanter i parlamentet. Definitionen er ikke et mål i sig selv, men skal tjene et eller flere formål, som man må begynde med at gøre sig klart. Svarene bør indeholde politisk fornuft både for samer og andre og de skal have mening både i forhold til en historisk og en samtidig virkelighed og strengt traditionelle svar på spørgsmålene kunne være utilstrækkelige. Mere fundamentale spørgsmål måtte besvares først, når sagen drejede sig om anerkendelse af urbefolkningsrettigheder: ikke spørgsmålet om en anerkendelse kan være fleksibel og funktionel, men om den skal finde sted eller ej. I Canada havde situationen nu ændret sig så langt bort fra de ialt væsentligt negative forestillinger som regering og lovgivning havde haft om begrebet »indiansk«, at der måske kunne genoprettes et sundt forhold mellem de oprindelige folk og euro-canadierne: Anerkendelsen af oprindelige rettigheder er ikke et udtryk for at dreje tiden tilbage og genoprette en tidligere livsform. Den indebærer anerkendelsen af et økonomisk grundlag, et territorielt grundlag for indfødte folk. Det medfører en anerkendelse af retten til selvstyre inden for nationalstaten, men det an-

tyder ikke, at den indfødte økonomi er begrænset til tidligere praksis, eller at styreformen skal være fuldt ud traditionel. Ny politiske strukturer i Nordamerika og Australien er en vigtig tilpasning af forestillingen om en traditionel ret til selvstyre, som kan indfri aktuelle politiske behov.

Jeg tror, at der er disse klare konklusioner, som kan uddrages af de aktuelle erfaringer i Canada, De forenede Stater, Australien og New Zealand. Staternes regeringer har alle forsøgt at assimilere urbefolkningerne, og de er alle blevet klare over, at assimilationspolitikken både er slået fejl, og at den var en fejltagelse fra begyndelsen. Staternes regeringer har ofte forsøgt at definere indfødte rettigheder udelukkende som ejendomsretlige rettigheder. De har nu måttet acceptere, at det både drejer sig om ejendomsspørgsmål og politiske spørgsmål. Det kan med sikkerhed siges, at intet større projekt, det være sig minedrift, en rørledning eller et vandkraft projekt, vil blive indledt i et område, hvor landet regelmæssigt anvendes af en urbefolkning uden en politisk proces med diskussioner, debat og forhandlinger. Det er en grundlæggende tanke, at udviklingsprojekter skal være acceptable for den oprindelige befolkning. Regeringerne i Canada, USA og Australien vil idag sige, at de ikke vil påtvinge urbefolkningen et projekt undtagen som en sidste udvej. De oprindelige folk i disse lande indtager et stærkere standpunkt og siger, at det skal ske ved overenskomst eller slet ikke. Selv i visse dele af Latinamerika er en tilsvarende opfattelse på vej. Det cunaindianske territorium i republikken Panama har været i stand til at afvise projekter indenfor deres område imod regeringens ønsker.

De lande, som i dag vil påtvinge udviklingsprojekter på indfødte folk uden en anerkendelse af ejendoms- og politiske rettigheder, er lande som Brasilien, Argentina og Paraguay; lande med chokerende vidnesbyrd om brud på menneskerettighederne. De er ikke modeller, som lande som Canada eller Norge kan kopiere med veltilpashed.

Vi er mange i Canada, som har den største respekt for den sociale interesse hos regeringerne og folkene i Skandinavien. I Canada har jeg ofte talt om det faktum, at Norge har erkendt de oprindelige folks sørgelige situation som et særligt anliggende i dets udenrigspolitik. I april 1977 henviste Norges udenrigsminister til den sårbare situation mange indfødte folk lever under, og regeringen har ydet nogen finansiell støtte til Den internationale arbejdsgruppe for Indfødte Anliggender (IWGIA) og til Verdensrådet for Indfødte Folk (WCIP).

En nyere videnskabelig rapport til den canadiske regering har indtrængende tilskyndet os til at følge en tilsvarende linje. Så Norge er internationalt gået i spidsen, og jeg befinder mig her i Norge med bevidstheden om, at vores fortid i Canada i forhold til inuit og indianske folk historisk har været en national skændsel.

Vi befinder os i en periode, hvor internationale standarder er ved at blive udviklet for at kunne behandle spørgsmålene om oprindelige folk.

Verdensrådet for Indfødte Folk udtalte ved dets stiftende møde i Canada i 1975, at begrebet oprindelige rettigheder

må anerkendes som et princip i international ret. Der er for tiden en underkommission som arbejder under menneskeretskommissionen under FN's Økonomiske og Sociale Råd (ECOSOC). Underkommissionen forsøger at udforme en konvention eller en traktat vedrørende behandlingen af urbefolkningerne – med andr ord at skabe nogle internationale retlige standarder på dette område.

Der er for nylig blevet udsendt en bog i England af en sagfører ved navn Gordon Bennet. Bogen bærer titlen: *Aboriginal Rights in International Law* (Urbefolkningsret indenfor folkeretten). Den behandler dokumenterne fra Den Internationale Arbejdsorganisation (ILO) fra 1950'erne som specielt beskæftigede sig med spørgsmål om indfødte folk som arbejdskraft forskellige steder i verden. Den behandler også de internationale menneskerettighedsinstrumenter (Verdenserklæringen om menneskerettighederne af 1948 samt de to FN konventioner om dels borgerlige og politiske rettigheder og dels økonomiske, sociale og kulturelle rettigheder). I bogen argumenteres for, at forestillingen om folkenes selvbestemmelsesret logisk finder anvendelse på de oprindelige folk, og henviser til samer, til indianerne i Nord- og Sydamerika samt til urbefolkningen i Australien. Der er en ny international opmærksomhed omkring disse spørgsmål. Det har længe været påkrævet, og jeg tror, at de indfødte folk selv vil sikre sig, at det fortsætter.